

Palvelusetelien käyttö yleistyy Suomen kunnissa

Palvelusetelien käyttö sosiaali- ja terveystalvissa on yleistynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomen kunnissa. Kun 1990-luvulla palvelusetelin käyttö oli vielä vähäistä (1), vuonna 2004 noin 15 prosenttia kyselyyn osallistuneesta 230 kunnasta kertoi joko käyttävänsä tai suunnittelevansa käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseteliä (2). Myöhemmin Volk ja Laukkanen (3) päätyivät arvioon, että palveluseteliä käytetään jonkin sosiaali- ja terveystalvun järjestämiseen 25 prosentissa Suomen kunnista. Palvelusetelin käytön leviämistä on edesauttanut lainsäädännön kehitys (4).

Palveluseteli on palvelujen järjestämisen keino, jossa kunta sitoutuu korvaamaan asiakkaan valitseman palvelun kustannukset kunnan määrittämään rajaan saakka. Palvelusetelin arvo voi olla kiinteä tai riippua asiakkaan tuloista. Palvelusetelijärjestelmässä kunta määrittää palvelusetelin käyttökohteen, eli ostettavan palvelun. Palvelusetelin hyväksynyt asiakas käyttää omia tulojaan ja kunnalta saamaansa palveluseteliä palvelun ostamiseen. Asiakkaan maksettavaksi jäävää osuutta palvelusetelin hinnasta kutsutaan omavastuuosuudeksi.

Palvelusetelin pääasiallinen tavoite on parantaa asiakkaan valinnan mahdollisuuksia ja palvelujen saatavuutta sosiaali- ja terveystalvujärjestelmässä, mutta setelin avulla voidaan myös pyrkiä vaikuttamaan tuottajien saamiin korvauksiin. Palvelusetelijärjestelmässä yksityisten palvelujen hinnoittelu voi tapahtua joko vapaasti kysynnän ja tarjonnan perusteella (markkinahintajärjestelmä) tai säädellysti kunnan asettaman maksimihinnan puitteissa (hintakattojärjestelmä).

Hintakattojärjestelmässä kunta hyväksyy palveluntuottajiksi pelkästään ne yritykset tai järjestöt, jotka ovat valmiita tuottamaan palvelun maksimihintaan tai sitä halvemmalla. Markkinahintajärjestelmässä asiakkaan maksama omavastuuosuus on sitä suurempi, mitä kalliimpi on asiakkaan hankkima palvelu ja mitä pienempi on palvelusetelin arvo. Hintakattojärjestelmässä tietyn arvoisen palvelusetelin valinnut kunta voi turvata, että asiakkaan maksama omavastuuosuus pysyy kohtuullisen suuruisena.

Tehtyjen tutkimusten perusteella sekä asiakkaat että palvelujen tuottajat ovat yleisesti tyytyväisiä palveluseteliin sosiaali- ja terveystalvujen järjestämisen keinona. Volkin ja Laukkanen (3) kyselyn mukaan valintoja tekevät asiakkaat saivat riittävästi informaatiota valintojensa tueksi ja valitsivat tuottajan pääosin palvelun hinnan ja tunnettuuden perusteella. Samaisessa kyselyssä havaittiin myös, että kyselyyn osallistuneista 103 tuottajasta yli 50 prosenttia arvioi palvelusetelin lisänneen palveluiden kysyntää selvästi tai jonkin verran, ja hieman alle 30 prosenttia arvioi palvelusetelin parantaneen yrityksen kannattavuutta selvästi tai jonkin verran.

Palvelusetelijärjestelmän ongelmiksi on joissakin kokeiluissa havaittu yksityisten palveluntuottajien vähäinen määrä ja jossakin määrin myös tuottajien halukkuus valikoida asiakkaita (1).

Palveluseteli on tarpeellinen, joskaan ei täysin ongelmaton lisä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään. Asiakkaat ja tuottajat ovat tyytyväisiä palveluseteliin. Järjestelmän toimivuuden ja oikeudenmukaisuuden kannalta on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota palvelusetelin rahallisen arvon määrittämiseen kunnissa. Arvon valinnalla voidaan vaikuttaa sekä tuottajien kannustimiin tarjota palveluja palveluseteliasiakkaille että asiakkaiden omavastuuosuuden oikeudenmukaiseen jakautumiseen pieni- ja suurituloisilla.

Ismo Linnosmaa
tutkimusprofessori
CHES-yksikkö
etunimi.sukunimi@thl.fi
(Kuvaaja: Maarit Kytöharju)

Lisää tietoa:

- (1) Mikkola, Hennemari (2003) Kansainväliset kokemukset palvelusetelien käytöstä sosiaali- ja terveydenhuollossa, Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2003:15, Helsinki 2003.
- (2) Rätty, Tarmo (2004) Palvelusetelit sosiaalipalveluissa 2004, VATT-keskustelunaloitteita 340. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki 2004.
- (3) Volk, Raija, Laukkanen, Tuula (2007) Palvelusetelin käyttö kunnissa, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:38, Helsinki 2007.
- (4) HE 20/2009 vp., Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 12§:n muuttamisesta, Helsinki 2009.